

Har regnskapsloven § 4–5 samme innhold som IAS 1?

Fortsatt drift- forutsetningen

Artikkelen belyser rettskildebildet og vurderer om en avveining av rettskildefaktorene tilsier at regnskapsloven § 4–5 – som omhandler fortsatt drift – har samme faktiske innhold som IAS 1.

Artikkelen er
forfattet av:

Advokatfullmektig
Lars Erik Lien
Wikborg, Rein & Co

Regnskaper avgis normalt under forutsetning om at driften skal fortsette i overskuelig fremtid. En slik forutsetning om fortsatt drift er et grunnleggende fundament i tradisjonell regnskapslovgivning og standardsetting og helt avgjørende for at den regnskapsmessige periodiseringen skal gi mening; virksomheten må fortsette i tidsrommet det periodiseres over.

Alternativet til fortsatt drift er avvikling. I avviklingsregnskaper legges likvidasjonsverdier til grunn. Disse er normalt lavere enn verdier ved fortsatt drift. Konsekvensen av å legge til grunn en avviklingsforutsetning kan således medføre store forskjeller sammenlignet med en fortsatt drift-forutsetning.

Valget mellom fortsatt drift- og avviklingsforutsetning baserer seg på antakelser, som det vil være knyttet større eller mindre usikkerhet til. For selskaper i økonomisk uføre kan usikkerheten ofte være stor, og styret og revisor risikerer erstatningskrav fra kreditorer og aksjonærer som følge av både feilaktig aksept og feilaktig forkastelse av fortsatt drift.

Regnskapsloven § 4–5 og IAS 1.25
Regnskapsloven § 4–5 lyder som følger:

«Årsregnskapet skal utarbeides under forutsetning om fortsatt drift så lenge det ikke er sannsynlig at virksomheten vil bli avviklet.

Dersom det er sannsynlig at virksomheten vil bli avviklet, skal eiendeler og gjeld vurderes til virkelig verdi ved avvikling.»

Bestemmelsen legger terskelen for forkastelse av fortsatt drift på at avvikling er «sannsynlig». Det alternativet som er det mest sannsynlige av fortsatt drift og avvikling, vil ha en sannsynlighet som overstiger 50 prosent. Dette utfallet vil da være det sannsynlige av de to utfallene. En naturlig ordlydforståelse taler dermed for at terskelen for avviklingsregnskap legges på sannsynlighetsovervekt for avvikling.

Fra og med 2005 ble alle børsnoterte foretak i Norge pålagt å avlegge konsernregnskap etter IFRS. Bruk av IFRS er ellers valgfritt i Norge. IFRS har sin tilsvarende bestemmelse om fortsatt drift-forutsetningen i IAS 1.25:

«An entity shall prepare financial statements on a going concern basis unless management either intends to liquidate the entity or to cease trading, or has no realistic alternative but to do so.»

Etter IAS 1.25 er altså vilkåret for avviklingsregnskap at styret enten har til hensikt, eller ikke har noe realistisk alternativ til å avvikle. Bestemmelsen legger altså opp til at det for å forkaste fortsatt drift kreves oppimot 100 prosent sannsynlighet for avvikling.

Det er liten tvil om at det ut fra rene ordlydsbetraktninger er forskjell i de sannsynlighetsnivåene det legges opp til etter regnskapsloven § 4–5 og IAS 1.25. Likevel har det tidvis vært drøftet om regnskapsloven § 4–5 har samme innhold som IAS 1. For å ta standpunkt til hva som er substansen i regnskapsloven § 4–5, må bestemmelsen

tolkes på bakgrunn av relevante rettskildefaktorer. I det videre vil jeg belyse rettskildebildet og vurdere om en avveining av rettskildefaktorene tilsier at regnskapsloven § 4–5 har samme innhold som IAS 1.

Forarbeider

I innstillingen til ny regnskapslov uttalte regnskapslovutvalget at fortsatt drift-forutsetningen kan betraktes som en nullhypotese; fortsatt drift skal legges til grunn med mindre det er bevis for det motsatte. I forbindelse med spørsmålet om hvor sterke bevis som må kreves, viste utvalget til at det må foretas en avveining mellom konsekvensene av feilaktig aksept av fortsatt drift, og konsekvensene av feilaktig forkastelse av fortsatt drift. Utvalget viste videre til at det var behov for nærmere retningslinjer på dette området, men anså utredningen av slike retningslinjer for å ligge «utenfor tidsrammen for utvalgets arbeid». Utvalget nøyde seg med å foreslå en bestemmelse om at fortsatt drift skal legges til grunn med mindre det er «mest sannsynlig» at virksomheten vil bli avviklet.¹

Ut fra det ovennevnte synes det rimelig klart at utvalget ikke hadde intensjoner om å foreslå et konkret sannsynlighetsnivå for når fortsatt drift må forkastes. Det er imidlertid underlig at utvalget da foreslo formuleringen «mest sannsynlig», når denne ordlyden nokså entydig tilsier alminnelig sannsynlighetsovervekt. Under høringen ble også utvalgets forslag forstått som et krav om avviklingsregnskap når sannsynligheten for avvikling oversteg 50 prosent. Dette ble oppfattet å være for strengt, og departementet valgte å sette terskelen «noe høyere».² Bestemmelsens formulering ble således «sannsynlig».

¹ NOU 1995:30 s. 86–87.

² Ot.prp. nr. 42 (1997–98) s. 102–103.

Regnskap

Som det fremgår ovenfor, er jeg uenig i at ordlyden «sannsynlig» representerer et høyere sannsynlighetsnivå enn «mest sannsynlig» når det kun er to mulige utfall. Da saken kom opp for Finanskomiteen, mente også et mindretall bestående av medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet og Tverrpolitiske Folkevalgte at formuleringen «sannsynlig» i liten grad innebar at terskelen for avviklingsregnskap ble satt høyere i forhold til «mest sannsynlig». Disse foreslo i stedet vilkåret «åpenbart sannsynlig», men fikk ikke tilslutning til forslaget. Finanskomiteens flertall uttalte kun at det «viser til proposisjonen og slutter seg til Regjeringens vurderinger vedrørende fortsatt drift-forutsetningen, jf. lovforslaget § 4–5».³

Det er uklart hvorvidt departementet og Finanskomiteen mente at ordlyden «sannsynlig» presist skulle angi sannsynlighetsgraden, eller om de var enige med utvalget i at det var behov for nærmere retningslinjer på området. I favør av sistnevnte taler uttalelsen om at Finanskomiteen sluttet seg til proposisjonen, og i proposisjonen sluttet departementet seg «i hovedsak til utvalgets drøfting av forutsetningen om fortsatt drift»⁴. En helt sentral del av utvalgets drøftelse dreide seg nettopp om nullhypotesen, hvor utvalget mente det var behov for nærmere retningslinjer. I så fall kan departementets endring av forslaget «mest sannsynlig» til «sannsynlig» kanskje forklares med at «mest sannsynlig» i alle fall ble ansett for å være for lavt sannsynlighetsnivå. Følgelig kan det hevdes at det ikke var lovgivers hensikt at ordlyden presist skulle fastsette sannsynlighetsgraden.

God regnskapsskikk og harmonisering til IFRS

Regnskapsloven har i § 4–6 et generelt krav om at regnskapet skal utarbeides i samsvar med «god regnskapsskikk». Departementet fremhevet at kravet om god regnskapsskikk skulle ha en supplerende funksjon i forhold til de andre grunnleggende regnskapsprinsippene.⁵ I den grad ordlyden i § 4–5 ikke presist regulerer hvilken terskel som skal legges til grunn for avviklingsregnskap, må man bl.a. se hen til god regnskapsskikk for å fastslå dette.

Paragraf 4–6 er en rettslig standard. Mange faktorer har betydning ved fastleggelsen av dens innhold, men særlig betyd-

ning har regnskapsstandarder utgitt av Norsk RegnskapsStiftelse (NRS). Finansdepartementet har i denne sammenheng uttalt:

«I Norge har anbefalinger til god regnskapsskikk vært gitt av [...] Norsk RegnskapsStiftelse. [...] Departementet legger til grunn at utviklingen av god regnskapsskikk også i fremtiden vil komme til uttrykk i form av anbefalinger og normer som nevnt.»⁶

Fra lovgivers side har det vært en målsetting at norske regnskapsregler skal tilpasses internasjonale regnskapsstandarder. Finanskomiteen har uttrykt at «utviklingen av «god regnskapsskikk» [...] må bygge på en harmonisering til IAS-reglene som grunnlag for norsk standardsetting».⁷ NRS har tatt denne oppfordringen, og harmoniseringshensynet er vektlagt betydelig de senere år; mange standarder legger seg tett opp til IFRS.

I *NRS 16 Årsberetning*, har NRS under punkt 2.8 lagt til grunn at regnskapsloven § 4–5 har samme innhold som IAS 1:

«IAS 1 legger til grunn at regnskapet skal utarbeides under forutsetning om fortsatt drift med mindre ledelsen har til hensikt å avvikle virksomheten, eller at ledelsen ikke har noe realistisk alternativ til avvikling. Dette er begrepsmessig en annen avgrensing enn den norske regnskapslovens «ikke er sannsynlig at virksomheten blir avviklet». [...] I samsvar med det generelle krav om å harmonisere norske regnskapsregler med anerkjente internasjonale standarder, er det neppe tjenlig at anvendelsen av fortsatt drift-forutsetningen er særegen i Norge. Det legges derfor opp til at det må kreves den samme grad av sikkerhet for at avvikling blir utfallet som etter internasjonale standarder, før dette legges til grunn for regnskapet.»

I *NRS 8 God regnskapsskikk for små foretak*, har NRS gjort det samme under punkt 9.2.4.2, denne gang riktignok uten en nærmere begrunnelse:

«Foretaket skal ikke basere regnskapet på forutsetningen om fortsatt drift hvis det, innen regnskapet avlegges av styret, blir vedtatt en intensjon om å likvidere foretaket eller innstille driften, eller fortsatt drift ikke er noe realistisk alternativ.»

Regnskapslitteratur

Johnsen og Kvaal drøfter utførlig tolkningen av regnskapsloven § 4–5. Forfatterne hevder, logisk nok, at det må defineres hvilken tidshorisont som gjelder, dersom det skal gi mening å tallfeste sannsynlighetsnivået. Dette illustrerer de godt med at et foretak i drift i dag med høy grad av sannsynlighet også vil eksistere i morgen. Hva som er foretakets status om 50 år, er imidlertid vanskeligere å spå.⁸

Finansdepartementet uttalte seg også om tidshorisonten: «Etter departementets syn er den relevante tidshorisonten den forventede økonomiske levetid som legges til grunn for periodiseringen av anleggsmidlene».⁹ Det siterte er imidlertid ikke uttalt i sammenheng med sannsynlighetskravet. På bakgrunn av nettopp dette, samt rimelighetsbetraktninger om at et sannsynlighetsnivå på eksempelvis 60–70 prosent vil være meget strengt, tolker Johnsen og Kvaal departementet dit hen at det med den siterte uttalelsen kun har fastslått at fortsatt drift-forutsetningen er relevant for hele tidsspennet det periodiseres over, og at departementet i denne uttalelsen ikke har sagt noe om hvordan sannsynlighetskravet skal operasjonaliseres.¹⁰

Johnsen og Kvaal konkluderer til slutt med at det ikke er motstrid mellom regnskapsloven § 4–5 og operasjonaliseringen i IAS 1.¹¹

Revisjonspraksis

Revisorloven § 5–2, 2. ledd stiller krav om at revisor skal utføre sin virksomhet i samsvar med «god revisjonsskikk». Bestemmelsen er en rettslig standard som angir det grunnleggende innholdet i revisjonen. Ved fastleggelsen av innholdet i den rettslige standarden, vil International Standards on Auditing (ISA) få betydning.

ISA 570 gjelder revisors vurdering av fortsatt drift-forutsetningen. Forsatt drift defineres her i punkt 2:

«General purpose financial statements are prepared on a going concern basis, unless management either intends to liquidate the entity or to cease operations, or has no realistic alternative but to do so.»

3 Innst. O. nr. 61 (1997–98) s. 28.

4 Ot.prp. nr. 42 (1997–98) s. 103.

5 Ot.prp. nr. 42 (1997–98) s. 106.

6 Ot.prp. nr. 42 (1997–98) s. 106.

7 Innst. O. nr. 61 (1997–98) s. 24.

8 Atle Johnsen og Erlend Kvaal: *Regnskapsloven*, s. 188.

9 Ot.prp. nr. 42 (1997–98) s. 190.

10 Atle Johnsen og Erlend Kvaal: *Regnskapsloven*, s. 189–190.

11 Atle Johnsen og Erlend Kvaal: *Regnskapsloven*, s. 190–191.

Definisjonen er tilsvarende den man finner i IAS 1.25. ISA-ene er riktignok ikke bindende ved fastleggingen av innholdet den rettslige standarden «god revisjonsskikk», men i praksis legges de nærmest ubetinget til grunn. Det er derfor ikke urimelig å anta at revisjonspraksis følger ISA 570 og definisjonen i punkt 2.

Etterarbeider

Finanskomiteen ønsket en evaluering av regnskapsloven etter tre regnskapsår for å kunne «rette opp eventuelle utilsiktede effekter».¹² Evalueringsutvalget tok opp problemstillingen knyttet til § 4–5:

«Av ordlyden kan det synes som om plikten til å forkaste fortsatt drift er mindre streng under IAS. Fortsatt drift kan brukes selv om det er sannsynlig at driften legges ned, så lenge det er en realistisk mulighet for at dette ikke vil skje. Utvalget antar at forskjellen i praksis vil være liten, men for å unngå eventuelle motsetninger foreslås ordlyden i gjeldende bestemmelse endret slik at man anvender begrepet «overveiende sannsynlig» i stedet for «sannsynlig».¹³

Departementet fulgte ikke opp utvalgets forslag: «Departementet følger videre ikke opp [...] forslaget om å kvalifisere sannsynligheten for at forutsetningen om fortsatt drift er til stede fra «sannsynlig» til «overveiende sannsynlig».» Denne uttalelsen må imidlertid ses i sammenheng med at departementet ønsket å beholde de grunnleggende regnskapsprinsippene, og at tilpasninger til IFRS «vurderes innen rammen av gjeldende grunnleggende regnskapsprinsipper».¹⁴ Avgjørelsen om ikke å følge opp utvalgets forslag medfører således ikke nødvendigvis at departementet var uenig i utvalgets resonnement.

Reelle hensyn

For et selskap som allerede har økonomiske problemer, vil et krav om avviklingsregnskap kunne medføre svært negative konsekvenser. Et slikt krav vil kunne forsterke selskapets problemer, eksempelvis ved at selskapet som følge av kravet ikke klarer å oppfylle covenants i låneavtaler. Et krav om avviklingsregnskap allerede når sannsynligheten for avvikling overstiger 50 prosent, vil derfor virke urimelig strengt.

Det er videre grunn til å påpeke at IFRS gjennomgående lager standarder for store/

børsnoterte selskaper, hvor regnskapskravene skal være strengest. Når IFRS legger seg tett opptil 100 prosent sannsynlighet for avvikling før man må forkaste fortsatt drift, er det underlig om vi for små selskaper i Norge etter regnskapsloven skal stille et strengere krav.

Oppsummerende betraktninger

Ordlyden i regnskapsloven § 4–5 taler for at terskelen for å forkaste fortsatt drift legges på over 50 prosent sannsynlighet for avvikling. Lovforarbeidene, som gir uttrykk for hvordan loven er ment å forstås, er imidlertid naturlig å tolke slik at det ikke har vært lovgivers hensikt å fastsette et konkret sannsynlighetsnivå, men at lovgiver har ment at bestemmelsen skulle bli formet i tråd med god regnskapsskikk. Lovgiver har dessuten hatt flere muligheter til å klargjøre innholdet i bestemmelsen, men har unnlatt å gjøre det. Dette kan tolkes dit hen at lovgiver ikke har noen klar oppfatning av sannsynlighetsgraden.

Hensynet til harmonisering med internasjonale regnskapsstandarder taler for en IFRS-harmonisert tolkning av § 4–5. Særlig sterkt gjør dette hensynet seg gjeldende da lovgiver uttrykkelig har uttalt at utviklingen av god regnskapsskikk må bygge på en harmonisering til IFRS. Hensynet har også blitt vektlagt i NRS sine regnskapsstandarder, som igjen skal gjenspeile god regnskapsskikk; her legges det ubetinget til grunn at § 4–5 har samme

UTILSIKTEDE EFFEKTER? Finanskomiteen ønsket en evaluering av regnskapsloven etter tre regnskapsår for å kunne «rette opp eventuelle utilsiktede effekter».

innhold som IAS 1. Da også regnskapslitteratur, reelle hensyn og muligens også revisjonspraksis taler for denne løsningen, tilsier en avveining av rettskildefaktorene at regnskapsloven § 4–5 har samme innhold som IAS 1; et krav om avviklingsregnskap først når styret har til hensikt, eller ikke har noe realistisk alternativ til å avvikle.

En stor takk til Ernst Ravnås, Filip Truyen og Aasmund Eilifsen som har gjennomgått artikkelen og gitt verdifulle innspill. Aasmund Eilifsen har dessuten gitt inspirasjonen til artikkelen ved en engasjerende forelesning om temaet på MRR-studiet ved Norges Handelshøyskole.

Ved Handelshøyskolen BI i Oslo har vi ledig stilling som

Førsteamanuensis/ Førstelektor/ Høyskolelektor

innen skatte- og avgiftsrett

For full utlysningstekst se ledige stillinger på www.bi.no

BI

¹² Innst. O. nr. 61 (1997–98) s. 5.

¹³ NOU 2003:23 s. 168.

¹⁴ Ot.prp. nr. 39 (2004–05) s. 36.